

HEEL-

EN

ONTLEED-KUNDIGE

VERHANDELING.

HEEL-
EN

ONTLEED-KUNDIGE VERHANDELING
OVER EENEN
SLAGADER-BREUK
IN DE
GROOTE SLAG-ADER,
Uitwendig opengebarsten.

DOOR

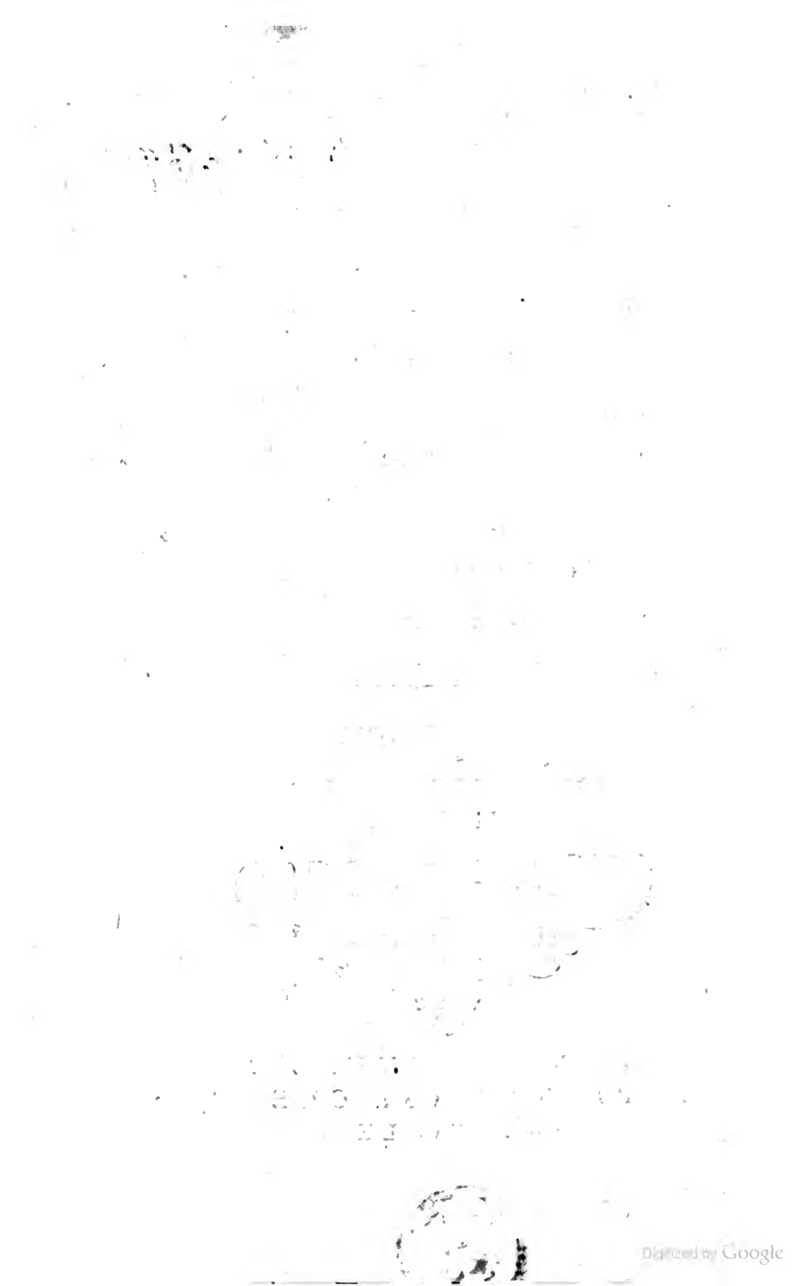
EDUARD SANDIFORT,
MED. DOCT.

Met Plaaten.

IN 'sGRAVENHAGE,
By PIETER VAN CLEEF,
M. D. CC. LXV.

OPDRAGT

AAN DE

WELEDELE

HOOGGELEERDE EN WYDBEROEMDE HEEREN,

BERNARD SIEGFRIED ALBINUS,

LEERAAR DER GENEES-KUNDE, HOOGLEERAAR DER ONTLEED- EN HEEL-KUNDE OP 'SLANDS HOOGE SCHOOLE TE LEIDEN; VOORZITTEND LID VAN HET COLLEGIE DER HEEL-KUNDE; LID VAN DE KEIZERLYKE HOOGE SCHOOLE TE PETERSBURG; EN VAN DE KONINGLYKE LONDENSCHE EN HOLLANDSCHE MAATSCHAPPYEN DER WEETENSCHAPPEN. ENZ. ENZ. ENZ.,

EN

FREDERIK BERNARD ALBINUS,

MEESTER IN DE VRYE KONSTEN; LEERAAR DER WYS-BEGEERTE EN GENEES-KUNDE; HOOGLEERAAR DER ONTLEED- EN HEELKUNDE OP 'SLANDS HOOGE SCHOOLE TE LEIDEN. ENZ. ENZ. ENZ.

WEL EDELE, HOOGGELEERDE EN WYDBEROEMDE HEEREN;

Indien U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN ooit rede hadden, zich

te verwonderen over den zonderlingen ſmaak der Menſchen in het beoordeelen van verſcheide werken; nooit kon deeze verwondering grooter zyn, dan thans, daar U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN verneemen, dat een geval, welk U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN zeldzaam en van groote nuttigheid gerekent hebben, van de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER WEETENSCHAPPEN, welke zich noemt alleen tot dienſt van haare landsgenooten opgericht te zyn, verklaart word, *niet zoo zeldzaam of nuttig te zyn, dat ſy het onder haare Verhandelingen plaatzen kan.* Waarlyk! U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN hebben rede te denken, dat, indien in diergelyke werken geene verhandelingen gemeen gemaakt wierden, dan zulke, welke over veel zeldzaamer en nuttiger gevallen handelden, dan deeze, zoo niet veel minder, ten minſten veel kleiner, deelen daar van te voorſchyn komen zouden.

Niets kon in diergelyk een geval my tot grooter eer en voldoening ſtrekken, dan dat ik aan U. WEL EDD. HOOGGE-

LEER-

LEERDEN, welke, deezer zaake het beste kundig, ook beter, dan iemand anders, over de zeldzaamheid en nuttigheid van dit geval oordeelen kunnen, en aan welker openbaare Lessen en byzondere onderrigtingen ik verschuldigd ben alle de vorderingen, die ik in deeze weetenschap gemaakt hebbe, deeze Verhandeling niet alleen opdraagen mag, maar dat U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN daarenboven derzelver bescherming vrywillig op zich genomen hebben.

Nooit kon ik gunstiger gelegenheid hebben, om aan U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN opentlyk myne erkentenis te betuigen voor alle gunstbewyzingen, aan my, niet alleen geduurende myn verblyf te Leiden, beweezen, maar ook voor die, welke U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN my nog dagelyks doen genieten.

Nimmer vondt ik bekwaamer gelegenheid, om alle verdiensten van U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN optenoemen, wilde ik deezen Opdragt schoeijen op den leest van veele anderen; doch hiertoe zyn myne kragten veel te gering, en

daarom zal het beter zyn niets, dan te weinig, gezegt te hebben. Ik kan dan deezen Opdragt befluiten, met U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN toe te wenfchen, dat U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN tot meerder ophelderinge van die Weetenfchappen, welke U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN onderwyzen, en tot verderen opbouw van de Hooge Schoole, aan welke U. WEL EDD. HOOGGELEERDEN zedert zoo veele jaaren zulken grooten luifter byzetten, eenen geruimen tyd met allen wenfchelyken voorfpoed mogen gezeegend zyn.

Ik ben met alle Hoogagting,

WEL EDELE, HOOGGELEERDE EN WYDBEROEMDE HEEREN,

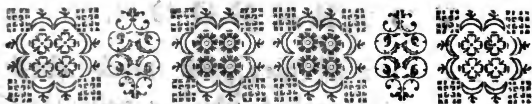
U. WEL EDD. HOOGGELEERDENS

Ootmoedige en bereidwillige Dienaar

'sGravenhage den 20. September 1765.

EDUARD SANDIFORT.

VOOR-

VOORREDEN.

DOOR het mededeelen van getrouwe waarneemingen alleen is de Genees-kunde gesteegen tot dien hoogen top, waar toe men dezelve thans verheeven ziet; en om deeze rede alleen behoudt men nog dezelfde agting voor de Werken van den Grooten HIPPOCRATES, *welke men voor veele Eeuwen voor dezelven had, alzoo die, op getrouwe waarneemingen gegrond, en met geene gissingen opgevult, altoos dezelfde waarde behouden moeten; daar de Werken van veele andere Schryvers, welke van deezen weg afgeweeken zyn, en, te veel aan vooronderstellingen verslaaft, al hun zeggen op dezelven gebouwd hebben, zeer schielyk in vergeetelheid geraakt zyn.*

Is men nu zoo veel aan goede en getrouwe waarneemingen verschuldigt, hoe veel te meer moet dan de Genees-kunde door dezelven bevordert worden, wanneer men de ziektens niet alleen getrouwlyk onderzogt en

 na-

nagegaan, maar daarenboven na den dood des Lyders de oorzaak van de zelven in het lyk naauwkeurig nagespoort heeft. Even hierom heeft THEOPHILUS BONETUS *(a) zich by de Geneeskundige Faculteit, en dus by het gebeele menschelyke geslagt, meer, dan iemand anders, verdient gemaakt, wanneer hy in het jaar* 1679 *syn Werk, het welk hy* Anatomia Practica, sive Sepulchretum Anatomicum *noemde, te voorschyn deed komen, alzoo deeze geleerde Schryver alle ontleedingen van die geenen, welke, door de eene of andere ziekte, gestorven waren, uit veele werken, waarin die verstrooid waren, by een verzamelende, en in orde brengende, uit dit alles één Werk maakte, het welk vervolgens van nog grooter nuttigheid wierd, wanneer de vermaarde* JO. JACOB MANGETUS *het zelve, voor een derde gedeelte vermeerdert, in het jaar* 1700 *in het licht gaf.*

De alom bekende JO. BAPTISTA MORGAGNUS, *insgelyks van de groote nuttigheid dee-*

(a) Vide J. B. MORGAGNUM in Præfatione ad librum de sedibus & Causis morborum per Anatomen indagatis.

deezer zaake overtuigt, gaf daarom in het jaar 1761 *in het licht alle diergelyke Waarneemingen, van* VALSALVA, *en andere vrienden hem medegedeelt, doch voornamentlyk die geenen, welke hy zelve gezien had, onder den titel van* Libri de ſedibus & cauſis morborum per Anatomen indagatis, *en roerde daarenboven aan alle Waarneemingen, welke* BONETUS *en* MANGETUS *of overgeſlagen hadden, of die na het uitgeeven van der zelver Werk waereldkundig gemaakt waren.*

Dit alles bragt ik my te binnen, zoodra ik tot den Lyder, wiens ziekte en ontleeding ik hier aan de geleerde Waereld mededeele, geroepen was. Het geval ſcheen my zeldzaam te zyn, vooral wanneer ik die Waarneemingen, welke over deeze ziekte bekend gemaakt waren, overwoog. Ik agtte het daarom nodig, verſcheidene Hooggeleerde Mannen over dit geval te raadplegen; en wien ik deeze zaak ook voorſtelde, niemand kon zich herinneren, ooit een geval, in alles gelyk aan dit, gezien, zelve behandelt, veel minder ontleedt te hebben. Een ieder ſpoorde my hierom aan, het

zel-

zelve aan te teekenen, alle moeite in het werk te ſtellen, om naderhand het lyk te ontleeden, en dat geene, het welk ik vinden zoude, waereldkundig te maaken. Ik wierd hier toe nog des te meer aangemoedigt, wanneer ik, naderhand het lyk met den ervaaren Heel-Meeſter J. Brugman ontleed hebbende, dat geene, het welk wy by het ontleeden gevonden hadden, aan de eerſte Mannen van verſtand mededeelde.

De Verhandeling dagt my te klein te zyn, om afzonderlyk uitgegeeven te worden, en, dewyl de Koninglyke Academien van Parys, Londen, en Berlin; de Keiserlyke der Natuur-onderzoekers; en nog onlangs, het Geneeskundig Genoodschap te Londen, Verhandelingen over diergelyke gevallen, als het beſchreevene, doch in veele opzichten van het zelve verſchillende, zeer gunſtig beoordeeld, van groote nuttigheid gerekend, en aan de zelven ook eene plaats onder haare Verhandelingen vergunt hadden, ſcheen het my toe, dat de zelve beter in diergelyk een werk zoude paſſen. Hier over dan met veele kundige Mannen raadpleegende,

wa-

waren de meeſten met my van begrip, dat ik dezelve aan de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER WEETENSCHAPPEN *zoude toezenden, om die onder haare Verhandelingen te plaatſen, alzoo dit werk alleen tot dienſt van onze Landsgenooten ingerigt was, en deeze Verhandeling ook tot der zelver nut ſtrekken konde. Zelfs boodt my de Hooggeleerde en Wydberoemde Heer* THOMAS SCHWENCKE *aan, de zelve voor my aan de gemelde* MAATSCHAPPY *toe te zenden; en gaf my anders de vryheid, om in den brief, welken ik by de zelve voegen zoude, te kennen te geeven, dat zulks op ſyn aanraaden geſchiedde; gelyk ik dan ook, op den elfden July van dit jaar, aan den Secretaris deezer* MAATSCHAPPYE *den Weleerwaarden Heere* C. C. *H.* VAN DER *AA deeze Verhandeling toezendende, van deeze vryheid gebruik maakte. Doch groot was myne verwondering, wanneer ik den* 10. *September een' brief van den voornoemden Heere ontving, waar in ik las,* dat de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen my bedankte voor de eere, haar aangedaan met het toezenden myner

ner Verhandeling; maar, zonder dat ik het kwalyk neemen zoude, dat ſy niet oordeelde, dat het geval zoo zeldzaam en nuttig was, dat ſy het onder haare Verhandelingen zoude kunnen plaatzen: *En deeze zelfde Heer, naderhand in eenen brief, gevoegd by myne Verhandeling, die de* MAATSCHAPPY *gehouden had, doch nu, op myn verzoek, te rug zondt, nogmaals te verſtaan gaf, dat dit geval was van dien aart, dat het zelve geene plaats verdiende; wanneer hy meldde*, dat de Maatſchappy my dankbaar was voor de eere haar aangedaan, en dat het haar lief zoude zyn van my iets, het geen ſy kon plaatſen, te mogen ontvangen.

Ik begreep waarlyk niet, wat rede de MAATSCHAPPY *kon hebben, om zodanig oordeel over dit geval te vellen, daar ik, volgens het getuigenis van de voornaamſte Mannen in onze Kunſt, welke de geheele waereld zal moeten erkennen de bekwaamſten te zyn, om over de zeldzaamheid en nuttigheid van dit geval te oordeelen, geheel wat anders te verwagten had. Ik wiſt in der daad niet, wat naam ik aan deeze behan-*

handelinge geeven zoude, en vondt raadzaam, zonder myne gedagten in deeze zaak verder in te laaten, aan die Hooggeleerde Mannen, die ik over dit geval meer geraadpleegt had, dit oordeel der MAATSCHAPPIE *bekend te maaken. Een ieder verwonderde zich hier over met rede, en raadde my aan, deeze Verhandeling afzonderlyk in het licht te geeven. Het was my ook ten uiterſten aangenaam, dat ik de eere mogt genieten van de zelve optedraagen aan twee myner zeer geagte Leermeeſters, de Hooggeleerde Heeren* ALBINUS, *en dat Deeze der zelver beſcherming vrywillig op zich namen, dewyl deeze Verhandeling behelſde een geval, het welk Sy niet alleen voor zeldzaam en nuttig rekenden, maar diergelyken Sy zelfs betuigden nooit aanſchouwt te hebben.*

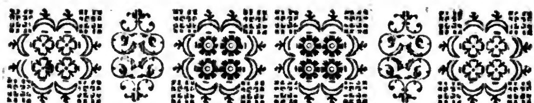
Ik beſloot dan deeze Verhandeling afzonderlyk uittegeeven, even zoo als ik dezelve aan de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPY DER WEETENSCHAPPEN *toegezonden had, hebbende daar in geene veranderingen gemaakt, dan alleenlyk, dat ik de zelve in Paragraphen verdeelt, hier en daar een woord verſchikt, en op verſcheide plaatſen iets in eene*

aan-

aanteekening tusschen twee haakjes ingelast hebbe; doch agter de Verhandeling heb ik nodig geoordeelt, de zeldzaamheid en nuttigheid van dit geval, als zynde by de MAATSCHAPPY niet aanmerklyk genoeg geoordeeld, om onder haare Verhandelingen geplaatst te mogen worden, *natespooren; laatende verder deeze zaak aan de beoordeeling der onpartydige Leezers over.*

HEEL-

HEEL-
EN
ONTLEED-KUNDIGE
VERHANDELING
over eenen
SLAGADERBREUK IN DE GROOTE SLAGADER,
uitwendig opengebarsten.

§. I.

ZEKER Timmerman, L. U..........., omtrent vier en vyftig jaaren oud, en, wegens eene verlamming van de regter zyde, zedert langen tyd buiten staat om syn werk te verrigten, ontdekte in de maand Maart van het voorleden jaar 1764. een gezwel aan de regter zyde van de borst, welk van dag tot dag in grootte toenam: Doch zich verbeeldende, dat het zelve wederom zoude verdwynen, heeft hy het niet, dan in Mey

daar aan volgende, aan fynen Heelmeefter, den ervaaren J. BRUGMAN, getoont, toen reets de grootte van een Hoender-ey hebbende. Deeze, aanftonds bemerkende, dat het een Slagader-breuk (*aneurysma*) was, tragtte, door eene aderlating en ligte drukking, deszelfs verdere uitzetting te beletten; doch de zieke, zedert eenigen tyd aan eene moeijelyke ademhaling onderhevig, was buiten ftaat, deeze drukking langer dan fes dagen te verdragen, doordien fyne benauwtheid fterk toenam. De Genees- en Heel-meefter, dit overweegende, beflooten, dat het onmogelyk was, aan den Lyder eenige hulpe toe te brengen (*a*), dewelke fyn noodlot ook geduldig gedragen, zich altoos in het bed gehouden, en van niemand hulpe gezogt heeft, tot den derden October van het zelfde jaar, wanneer hy, twee plekken op het gezwel ontdekkende, zeer verfchrikte, en aanftonds my (zynde fyn gewoone Geneesheer, aan wiens zorge hy zich te voren toevertrouwt had, overleden) en den bovengenoemden Heelmeefter liet ontbieden.

§. II.

Ik vondt den lyder zeer benauwt, moeijelyk adem-

[(*a*) Naderhand heeft de Hr. J. BRUGMAN my onderregt, dat hy egter altoos het gezwel door een zagt verband eenigfints onderfteunt heeft.]

ademhalende, ſterk hoeſtende, op den rugge leggen; welke plaatzing hy zedert eenigen tyd genoodzaakt was geweeſt te houden. De pols was zwak, doch regelmatig. Het verſchrikkelyk gezwel ziende, en den lyder ondervraagende, of hy zich ook konde herinneren de oorzaak van dit toeval, antwoordde hy, dat hy ten eenenmaale onbewuſt was, waar aan het zelve ſynen oorſprong verſchuldigt was; dat hy het zelve niet bemerkt had, voor dat het reets de grootte van een Spreuwen-ey had; dat hy dikwils, als zynde aan de eene zyde lam, op den grond, of op het een of ander, gevallen was, doch niet wiſt, of hy toen ter tyd gemelde plaats gekwetſt had.

§. III.

Het gezwel was ongelyk, hard, pynlyk, op twee plaatſen zeer dun, en liet niet toe, dat men het na binnen drukte. De klopping in dit gezwel was ſterk, voor het oog zigtbaar, en gelyktydig aan die, welke men aan de hand gewoon is te onderzoeken: het zelve ſtrekte zich uit van de regter zyde na de ſlinker tot over het borſtbeen, van boven twee vingerbreed van het ſleutelbeen afſtaande, van onderen zich tot aan den regter tepel uitſtrekkende, eenen omtrek hebbende van een en twintig en drie

vierde Rhynlandſche duimen, tien en een vierde breed en hoog (*b*).

§. I V.

De plekken, welke zich op de ſlinker zyde vertoonden, waren zeer dun, paers en verſtorven (*c*): eene (*d*) van deezen begon op den negenden October een weinig bloed door te laaten, en zich tot verettering te zetten; tevens met twee anderen, welke zich eenige dagen te voren geopenbaart hadden. Op den feſtienden ontdekte men wederom eenen anderen verſtorven plek, welke den agtienden begon te bloeden: Doch de eerſte, die nu als verſchroeit en zeer droog was, ging in den omtrek, door veretteringe, los, en dreigde elk ogenblik ten eenenmaale open te barſten.

§. V.

Intuſſchen, dit geval aandagtig beſchouwende, dagt ik uit deszelfs ſchielyke toeneeming, moeijelyke ademhaling, welke door de drukking van het gezwel zeer vermeerderde, met regt te mogen beſluiten, dat deeze Slagaderbreuk

[(*b*) Men kan hier mede vergelyken de eerſte en tweede plaat, litt. A. A. A. A. A. A. A.]

[(*c*) Tweede plaat, litt. B. C.]

[(*d*) Tweede plaat, litt. C.]

breuk fynen oorfprong uit de holligheid van de borft nam, en derhalve de voorzegging doodelyk was, naardien de inwendige Slagaderbreuken zeer zelden eene volmaakte geneezing toelaaten, en dit in ons geval, daar men elk oogenblik de openbarfting te vreezen had, en het te dugten was, dat de lyder fchielyk fterven zoude, ten eenenmaale onmogelyk was. Het oogmerk kon dan alleenlyk maar zyn, om zoo lang het doenlyk was, deszelfs verdere uitzetting te beletten.

§. V I.

Ten dien einde raaden VALSALVA (*e*) en ALBERTINUS, het voetfpoor van HIPPOCRATES volgende, die het zelve in de inwendige Aderfpatten aangepreefen had (*f*), herhaalde aderlatingen, en eene zeer ftrenge leevenswyze; (*g*) want VALSALVA ontdekte, dat door dus-

(*e*) Vide J. B. MORGAGNI de fedibus & Caufis morborum per Anatomen indagatis Epift. Anat. Medic. 17. artic. 31. & 32. Men kan ook vergelyken LANCISIUS de Cordis Aneurysmatibus libro primo propos. 27.

(*f*) De Morbis lib. 1. artic. 10. Tom. 2. pag. 13. Edit. Linden.

[(*g*) Het zal niet ten eenenmaale onnut zyn, als ik de wyze, op welke VALSALVA deeze geneezing in het werk ftelde, met de eige woorden van MORGAGNUS hier

dusdanig eene geneezing alle tekenen verdweenen; ja, zelfs heeft hy in het Lyk van een' man,

hier inlassen, zoo als dezelve aan hem door JOANNES ANTONIUS STANCARIUS medegedeelt is. (lib. de sed. & Caus. morb. &c. Epist. 17. artic. 31.) „Misso, quantum „ oportebat sanguine, factisque cæteris, quæ postea „ scripsit ALBERTINUS, cibum potumque VALSALVA ma- „ gis, magisque in dies singulos imminuere consuevit, „ usque dum eo perveniret, ut pultis selibram mane da- „ ret, vespere autem dimidio minus, neque aliud præ- „ terea, si aquam excipias, & hanc quoque intra certum „ pondus, quam aut gelu, ut vocant, cydoniorum, aut „ lapide osteocollæ, medicabat in tenuissimum pul- „ verem comminuto. Ubi satis ægrum hac ratione „ macerasset, ut præ imbecillitate vix e lectulo, in quo, „ ipso præcipiente, jam inde a principio decumbebat, ma- „ num attollendi facultatem haberet, paulatim in dies „ singulos alimentum auxit, donec rediissent necessariæ ad „ surgendum vires. Hoc autem addebat STANCARIUS, „ ut qui ipse quoque juniorem monacham, eadem ra- „ tione usus, feliciter percurasset, primis illis, quibus „ sic curati surgere incipiunt, diebus, pulsationem redi- „ re; sed terreri hoc non oportere; neque enim illam „ perstare, imo demum omnino evanescere, neque am- „ plius reverti, nisi forte homines nolint, se intra mo- „ deratas vivendi leges continere: Juveni enim Docto- „ ri, qui id noluit, frustra ea curandi norma VALSALVAM „ antea pulsationem abstulisse; hanc enim reversam ite- „ rum, & cum ea morbum, hominem demum confe- „ cisse.]

man, op diergelyke wyze van een' Slagader-breuk geneezen, de Slagader, in welke voorheen het beginzel van een' Slagader-breuk geweest was, tot syne vorige natuurlyke nauwte, en op die plaats als vereelt gevonden; het geen hy naderhand aan BENEVOLI ook getoont heeft (*b*); en het welk HIPPOCRATES gezegt had plaats te hebben, als men de Aderspatten in den beginne geneest.

Deeze geneezingswyze nu hebben BENEVOLI, LA FAGE (*i*), HEUERMAN (*k*), en andere ook aangepreesen, en HUNTER (*l*) insgelyks in het werk gestelt, doch zonder eenen goeden uitslag: hier door evenwel hebben BADER (*m*) en STOERCK den verderen voortgang van eenen Slagader-breuk, in de Oxel-slagader (*arteria axillaris*) eenigzints belet, en het geweld der ziekte gestuit.

§. VII.

(*b*) Dissertazioni e Osservazioni obs. II. welke men ook vindt in de Sammlung Chirurgischer bemerkungen, aus verschiedene sprachen übersetzt, zweyter Theil, pag. 37.

(*i*) Philosophical Transactions N°. 267. pag. 696. Abridged by S. MIHLES vol. I. pag. 275.

(*k*) Abhandlungen von den vornehmsten Chirurgischen Operationen, cap. 50. dritter band, pag. 222. 223.

(*l*) Medical Observations and Inquiries by a Society of Physicians at London vol. I. pag. 327.

(*m*) Observationes medicæ incisionibus cadaverum illustratæ observatione tertia pag. 16.

§. VII.

Hier uit dagt ik dan met regt te mogen befluiten, dat dit de eenige weg was, dien men ter geneezinge van eenen inwendigen Slagaderbreuk moet inflaan (*n*); doch in ons geval wierd men belet eene aderlating in het werk te ftellen, wegens de groote zwakheid van den lyder, wien herhaalde aderlatingen, door de levensgeeften ten eenenmaale uitteblusfen, tot verderf zouden geftrekt hebben, behalve, dat de bekleetzelen reets zoo uitgerekt en zelfs verftorven waren, dat men elk oogenblik eene openbarfting van het gezwel te vreezen had. Indien egter in tyds meerder aderlatingen in het werk hadden kunnen geftelt worden, (en zulks, gelyk my verzekert is, door de zwakheid des lyders niet verhindert was geweeft), dan zoude men ten minften deszelfs fchielyken voortgang belet hebben, gelyk LE DRAN (*o*) en

(*n*) Men kan hier mede vergelyken, DE HAEN Ration. Medendi in Nofocomio Practico Vindobonenfi Tom. I. pag. 256. Edit. Leid. [SYLVIUS heeft deeze geneezingswyze reets gepreezen, en een' lyder voor eenigen tyd daardoor in het leeven behouden, gelyk men ziet uyt PARE, liv. 7. chap. 34.]

(*o*) Obfervations de Chirurgie, Tom. I. obf. 40.

en HEISTER (*p*) in diergelyke gevallen waargenomen hebben.

Doch nu was 'er niets overig, dan dat men den omloop des bloeds, die bedaard was, in dien zelfden ſtaat behielt, het geen gemakkelyk door eene ſtrenge levenswyze, en groote ruſt, waar aan de lyder zich reets eenigen tyd gewent had, gebruikende tevens eene verkoelende en pynſtillende amandelmelk, te weeg gebragt wierd.

§. VIII.

Uitwendig hebben wy niets aangewend, dan alleen, dat men het gezwel met een compres bedekt heeft, opdat het, door de wryving der kleederen, en de beweeging van het lighaam, niet beleedigt zoude worden.. Ik was evenwel niet ten eenenmaale onbewuſt van het middel, dat MORGAGNI (*q*) voorſtelt, om, naamentlyk, een vierdubbeld compres uit eene oſſen-blaas, of een zaft zeems-vel te maaken, en deszelfs randen, door het een of ander middel, zoo ſterk als doenlyk is aan de huid, die rondſom het gezwel nog hegt en ſterk was, vaſt te kleeven; doch ik kon niet zien, hoe zulks

(*p*) HEISTER Inſtitutiones Chirurgicæ, part. 2. ſect. 1. cap. 13. Tom. 1. pag. 418. Not. (*e*).

(*q*) Lib. cit. Epiſt. Anat. Medic. 26. artic. 9.

zulks eenig nut zoude aanbrengen, naardien, *vooreerst*, het gezwel niet overal even rond was, maar irregulier, zoo dat men op die plaats, welke het compres niet konde raaken, geenzints beletten zoude, dat het gezwel in grootte toenam, en de bekleetzelen meer en meer uitgerekt wierden; maar, al het bloed na die plaats, die minder ondersteunt was, syne keer neemende, deszelfs openbarsting zoude verhaast worden, en op die plaatsen, die door de geduurige klopping tegens het compres aangedrukt wierden, de versterving sneller zoude voortgaan, naardien de kragt van het hart den weêrstand van de rokken der Slag-ader veel overtrof; het geen HUNTER in synen lyder van zoodanig eene behandelinge met regt ook te dugten had (*r*). *Ten tweeden*, om dat men, de uitwendige uitzetting der Slag-ader belet zynde, vreezen moest, dat het gezwel binnenwaarts zig zoo veel te meer zoude uitzetten, en dus de ademhaaling ten eenenmaale beletten; gelyk men in het begin van de ziekte reets bemerkt had; of dat, eindelyk, de Slag-ader na binnen zoude openbarsten, het geen door eene geweldige uiterlyke drukking in eenen Slagader-breuk van de groote Slag-ader waargenomen hebben LANCI-

SIUS

(*r*) Medical observat. and Inquir. of a Society of Physicians at London vol. 1. pag. 327.

SIUS (*s*) en LE DRAN (*t*). Weshalve men met de HAEN (*u*) te regt besluiten mag, dat alle uitwendige drukkingen in eenen Slagader-breuk gevaarlyk zyn, ten zy dezelve door het een of ander been ondersteunt worde (*v*).

§. IX.

Dus bleef de Lyder in de zelfde omstandigheid tot den twaalfden October, behalve dat de klopping van dag tot dag minder bemerkbaar was, zonder twyfel wegens eene menigte geronnen bloed (*materies polyposa*), dat van tyd tot tyd in den zak van de Slag-ader vergadert wierd, gelyk zulks RUISCH (*w*) in eenen zeer grooten Slagader-breuk van de groote Slagader ook waargenomen heeft, denkende, dat dit

(*s*) De Cordis Aneurysmatibus libro primo, propositione 28.

(*t*) Observations de Chirurgie Tom. I. pag. 300.

(*u*) Ration. Medendi Tom. I. pag. 254.

[(*v*) Men kan hier mede vergelyken den Brief van den Hooggeleerden BOERHAVE aan den vermaarden Heelmeester TITSINGH; te vinden in deezes Verdonkerde Heelkonst der Amsterdammers opgehelderd, pag. 366. 367. en ROONHUYZEN Heelkonstige Aanmerkingen, pag. 18.]

(*w*) Observ. Medic. Chir. 38. Men kan hier over ook nazien, DE HAEN Ration. Med. Tom. I. pag. 251. 252. en BENEVOLI loco supra citato.

dit de rede is, dat veele Heelmeesters zich menigmaal bedriegen, besluitende, dat, indien de klopping niet bemerkt word, het gezwel uit eene andere oorzaak synen oorsprong heeft, en, het zelve onbedagtzaam openende, des Lyders dood daar door verhaasten (*x*).

Op deezen dag, naardien de lyder reets zedert agt dagen geene ontlasting hadde gehad, en het te dugten was, dat het gezwel, op veele plaatsen zeer dun wordende, door de sterke perssing zoude open barsten, gelyk zulks veeltyds waargenomen is (*y*), heeft men een zagt buikopenend clysteer gezet, waar door de benauwtheid verminderde, en de pols, welke alleen op deezen dag zeer onregelmatig was, en veeltyds tusschenpoosde, veel gelyker wierd, en binnen agt dagen geene de minste verandering gebeurde, behalve dat het gezwel, gelyk boven reets aangeteekent is, op veele plaatsen zeer dun wierd, en bloed door liet.

§. X

Op den negentienden des morgens ten zeven

(*x*) Ruisch loco mox citato & Lancisius de motu cordis & aneurysmatibus cap. 2. propos. 21.

(*y*) Morgagni lib. cit. Epist. Anat. Med. 26. artic. 3. pag. 274.

ven uuren, brak de plaats (z), die boven gemeld is, het meeſt verdunt te zyn, open, en het bloed kwam, hoewel in eene geringe hoeveelheid voor den dag, ſchoon de middelyn van de opening (*a*) een duim groot was; want een groot ſtuk geronnen bloed ſloot, even als een tap, telkens het gat, en hing dikwils ter lengte van een' vinger uit de opening, wierd, door de gedurige ſamentrekking en ontſpanning van de Slagader, dan na buiten uitgedrukt, dan wederom na binnen getrokken, zoo dat dezelve, dan de opening ten eenenmaale ſloot, dan wederom aan het bloed eenen vryen uitgang verſchafte; het geen ook de rede is geweeſt, dat 'er niet veel bloed te gelyk weg liep, en de dood niet zoo ſchielyk volgde, dan wel anders in diergelyke gevallen gebeurt (*b*), en in dit geval ook verwagt was (*).

Het

[(z) Zie de tweede plaat, letter C.

(*a*) Letter D.]

(*b*) LA FAGE loc. cit. DODD. Philoſophical Transactions N°. 402. pag. 436. Abridged by S. MIHLES Tom. 2. pag. 161. MORGAGNI lib. cit. Epiſt. 26. artic. 9. &c.

[(*) Door het aanleggen van plukſel en andere behoorlyke middelen, zogt men de bloeding, zoo veel mogelyk, tegen te gaan; doch, wat middelen men ook in het werk ſtelde, haalde de ongeduldige Lyder dezelven dikwils van het gezwel af, en verwekte daar door telkens

de

Het zelfde heeft ook Hunter (*c*) waargenomen, en deeze gevallen maaken dus de giffing van Morgagni (*d*) waarfchynelyker, dat dit, namentlyk, de rede is, dat de lyders fomtyds eenige uuren leeven, na dat een Slagaderbreuk inwendig opengebarften is; gelyk onze lyder ook tot 'savonds half elf in leeven gebleeven is, langzamerhand in ziels- en lighaamsvermogens vermindert zynde.

§. X I I.

Alvoorens wy het lyk openden, het welk ons nauwelyks toegeftaan wierd, hebben wy, den Slagaderbreuk uitwendig befchouwende, geene verandering daaraan befpeurt, dan dat dezelve maar eenen duim in den omtrek vermindert was.

§. XII.

de bloedftorting op nieuws, als die voor eenigen tyd belet was. Het geval, welk Rosinus Lentilius aan de Keyzerlyke Academie der Natuuronderzoekers medegedeelt heeft, en te vinden is in de Ephemerid. Nat. Curiof. Cent. 1. obf. 96. pag. 188—193. verdient nagezien te worden wegens de middelen, welke men in het werk geftelt heeft, om den lyder nog eenige dagen na de openbarfting van den Slagaderbreuk in het leeven te behouden.]

(*c*) Medic. obf. and Inquir. &c. vol. 1. pag. 329.

(*d*) Lib. cit. Epift. Anat. Medic. 17. artic. 16.

§. XII.

De Bekleetzelen waren zeer dun en uitgerekt. De zak van den flagaderbreuk was insgelyks zeer dun (*e*), doch op alle plaatzen in fyn geheel, uitgezondert op die, daar dezelve opengebarften was. Deezen kruiswyze openende, ontdekte men eene zeer groote menigte geronnen bloed, hier en daar met eenige witte klompen vermengt (*f*). Dit geronnen bloed, hetwelk naar giffing meer dan drie pond' bedroeg, weggenomen zynde, bleek het aanftonds, dat de Slagaderbreuk fynen oorfprong nam tuffchen de tweede en derde bovenfte waare ribbe uit de holligheid der borft, en wel uit de groote Slagader (*aörta*); want men ontdekte door den vinger de halve maans-wyze klapvliezen (*valvulæ femilunares*), en kon tot in de flinker holligheid van het hart doordringen; men moeft derhalve de borft openen, na alvorens de verandering nagefpeurt te hebben, welke het borftbeen en de ribben ondergaan hadden.

§. XIII.

(*e*) Men kan hier mede vergelyken G. VAN SWIETEN Comment. in H. BOERHAVE Aphor. de cognofcendis & curandis morbis. Tom. 1. pag. 288.

(*f*) Zie ook MORGAGNI loc. cit. Epift. Anat. Medic. 18 art. 23.

§. XIII.

Het Borstbeen was, van de tweede tot de vierde ribbe, aan de regter zyde zoo verteert, dat 'er aan de slinker zyde maar eenige linien overig waren, waaraan zich de kraakbeenderen van de ribben aan deeze zyde hegtten (†).

De tweede regter ribbe was op die plaats, daar dezelve aan het borstbeen in een' natuurlyken staat vast is, ook verteert, en dus ten eenenmaale van het borstbeen afgescheiden, en door den Slagaderbreuk zoo sterk na boven gedrukt, dat dezelve de eerste ribbe raakte.

De derde ribbe was insgelyks op dezelfde plaats verteert, van het borst-been los, en na beneden tot op de vierde ribbe nedergeperst, zynde de tusschenribbige spieren, (*musculi intercostales*) en het vlies, dat de holligheid der borst bekleed, (*pleura*), hier ter plaatze onzigtbaar, als zynde de zak, welke in de borst van die grootte was, dat dezelve gemakkelyk eene

[(†) In sommige gevallen vindt men aangetekend, dat de Slagaderbreuk eene opening in het borstbeen zelve gemaakt heeft, en door het zelve heen gedrongen is; ten minsten is dit waargenomen van ROLOF Histoire de l'Academie Royale des Sciences & belles lettres de Berlin, Année 1757. pag. 160. en LENTILIUS. Ephem. natur. Curios. Cent. 1. obs. 96]

eene groote vuiſt bevatte (*), hier wat vernaauwt, en uit de borſt gekomen.

§. XIV.

Het borſtbeen met een gedeelte der ribben aan wederzyden weggenomen zynde, vondt men eene meenigte geelagtig vogt in de holligheid van de borſt, en ontdekte, dat de Long aan de ſlinker zyde zeer naauw vereenigt was met het borſtvlies, als mede aan de regter zyde met den ſlagader-breuk, zynde hier door ſterk na boven gedrukt, doch voor het overige gezond.

Nu zag men klaar, dat de Slagader-breuk zich van het harte tot twee duim' na de regter zyde uitſtrekte, zynde van binnen zeer glad, doch op ſommige plaatzen met beenagtige verheventheden voorzien, ſynen oorſprong neemende uit de voor- en regter-kant van de groote Slagader, even boven het hartezakje (*pericardium*), zoo nogtans, dat de groote Slagader reets in haar begin uit het harte zeer verwydert

[(*) De meeſte inwendige Slagader-breuken der groote Slagader, welke tevens tuſſchen de ribben doorgedrongen zyn, hebben zich in de borſt byna nooit meer, dan tot deeze grootte uitgerekt; doch in de uitwendige grootte vindt men by allen een merkelyk onderſcheid. (Ephem. Nar. Curioſ. Cent. 1. obſ. 96. & dec. 3. Ann. 5 & 6. obſ. 179.]

wydert was, zynde de randen der halvemaans-wyze klapvliezen zeer verdikt, vereelt, en als 't ware beenagtig, en zoo verre van elkander verwydert, dat ſy, zonder twyfel, de beweeging en den omloop van het bloed verhinderden, hetzelve zeer moeijelyk doorlaatende, en de terugkeering niet genoeg belettende, waarom het met rede te verwonderen is, dat men geene grooter ongeregeltheden in den pols beſpeurd had.

De verwydering van de groote Slagader ſtrekte zich uit, tot daar dezelve zich langs de wervelbeenderen kromt, zoo dat alle de drie takken, die na boven gaan, als de gemeene, de ſlinker krop- en onderſleutel-beenſche Slagaderen (*truncus Communis & arteria Carotis & ſubclavia ſiniſtra*), ook meer dan eens zoo wyd waren, als in eenen natuurlyken ſtaat.

In het hartezakje vondt men veel water; het hart was gezond en buiten gewoon vet, inwendig vervuld met veele ſlymproppen (*polypi*), dewelke zich tot in de bovengenoemde takken uitſtrekten.

§. XV.

Men kan met dit geval vergelyken die, welke LITTRE (*g*), MORAND (*h*), en LAFA-GE

(*g*) Memoires de l'Acad. Royale des Sciences, l'ann. 1707. mem. pag. 21. Edit. Amſt.

(*h*) Ibid. l'an 1721. Hiſt. pag. 40.

GE (*i*) beſchreeven hebben, doch voornamentlyk dat geene, welk HUNTER aan de Societeit der Geneesheeren te Londen medegedeelt heeft (*k*).

§. XVI.

Uit dit geval blykt, dat de rokken (*tunicæ*) der Slagaderen in een' Slagaderbreuk niet in dikte toeneemen, het geen voor deezen veelen zich verbeeld hebben, maar, integendeel, word het gevoelen van die geenen beveſtigt, die zeggen, dat in diergelyke gevallen de rokken dikker ſchynen, wegens het geronnen bloed, dat zich tegen de rokken aanplaatſt, van natuur verandert, en de gedaante van vliezen aanneemt (*l*).

§. XVII.

Eindelyk, ziet men klaar, dat de verteering van

(*i*) Philoſophical Tranſactions. No. 267. pag. 696. Abridged by S. MIHLES. Tom. 1. pag. 275.

(*k*) Medic. Obſervat. and Inquir. by a Society of Phyſicians at London. vol. 1. pag. 327.

(*l*) Men kan hier over nazien DE HAEN Ration. Medendi. Tom. 1. pag. 253. en G. VAN SWIETEN Comment. in H. BOERHAAVE Aphor. de Cognoſcendis & Curandis morbis. Tom. 1. pag. 288. 289.

van het been hier (*m*) het gevolg van den Slagader-breuk is, en mogelyk haaren oorſprong daar uit genomen heeft, dat het ſtilſtaande en hier door ſcherper geworden bloed doorgedrongen is, door de zeer dunne rokken van de Slagader, en dus het been verteert heeft (*n*); ten minſten was het vogt zoo ſcherp, dat het op myne handen, en van de geenen, die tot de opening het een of ander toegebragt hadden, lelyke verzweeringen, die niet dan na langen tyd te geneezen waren, veroorzaakt heeft: Evenwel heeft de geduurige klopping van den Slagader-breuk hier het haare ook toege-

(*m*) Dat de verteering van het been ſomtyds gelegenheid geeven kan tot een' Slagader-breuk, blykt uit WARNER Caſes in Surgery. caſ. 12.

(*n*) RUISCH obſervat. Medic. Chirurg. 37. 38. [HUNTER zegt, dat in ſyn geval de verteering van het been geheel onderſcheiden was van eene gemeene *Caries*, en dat het toeſcheen, dat het bloed ongevoelig het been gediſſolveerd en verbreiſeld had, waarom hy dan ook vraagt, of het bloed waarlyk deeze eigenſchap heeft? verhaalende, dat zeeker bekwaam en ervaren Heelmeeſter, over deeze zaak geraadpleegt, zeide, dat hy, een klein gezwel op zyde van het hooft openende, het welk alleen bloed bevatte, geen been onder het zelve vondt, het welk hy vooronderſtelde, dat door het bloed zelve gediſſolveerd was. Medical obſervat. and Inquiries by a Society of Phyſicans. vol. 1. pag. 345.]

gebragt; want daar door worden de vaten van het vlies, dat de beenderen en kraakbeenderen bekleedt (*periostium & perichondrium*), tusschen deeze harde lighaamen en den gedurig kloppenden Slagader-breuk haare zitplaats hebbende, en dierhalve verdunt en gekneust, hier en daar gemakkelyk verbroken, en veroorzaaken verzweeringen, die het vogt tusschen de vliezen uitstorten, het welk door den tyd scherp word en de beenderen verteert (*o*).

Dat nu dusdanig eene verplaatsing en verandering der beenderen, door de geduurige klopping van den Slagader-breuk, en de scherpte van het vogt, kan ontstaan, daar over zullen zich niet verwonderen sy, die geleezen hebben, hoe dat, door de geduurige schokking van het bloed in een' Slagader-breuk van de ondersleutelbeensche Slagader, eene ontwrigting der schouder heeft kunnen ontstaan (*p*), en hoe dat de ruggraat, door het alvlees (*pancreas*), dat zeer in grootte toegenomen, en met eene rottige stoffe gevult was, is aangedaan geworden, zoo dat dezelve zonder eenige moeite kon aan stukken gebroken worden (*q*).

§. XVIII.

(*o*) MORGAGNUS loc. cit. Epist. Anat. Medica. 18 artic. 27. Men kan hier ook nazien LENTILIUS in Ephemerid. Natur. Curios. Cent. 1. obs. 96. pag. 196.

(*p*) Journal de Medicine, Chirurgie, Pharmaçie; par VANDER MONDE, Tom. 14. pag. 55.

(*q*) T. BONETI Anatomia Practica sive sepulchretum Anatomicum, lib. 3. sect. 22. obs. 40. Tom. 2. pag. 576.

§. XVIII.

Het ware te wenſchen, dat ik alle veranderingen, welke de Slagader en omleggende deelen ondergaan hebben, naauwkeurig had kunnen laaten aftekenen; doch veele zaaken hebben my zulks belet; met dit oogmerk egter had ik den Slagader-breuk niet alleen voor, maar ook zelfs na den dood des lyders laaten tekenen, om niet alleen de grootte te doen onderſcheiden, maar zelfs de verandering, welke dezelve door de openbarſting ondergaan had, aan te toonen; en, niet twyfelende, of deeze afbeeldingen kunnen van eenig nut zyn, heb ik het noodig geoordeelt dezelven hier by te voegen.

De eerſte plaat vertoont den Slagader-breuk, zoo als dezelve zich in het leven, en van de ſlinker zyde te zien, vertoonde, zynde de lyder eenigzints over de regter zyde gekeert.

A. A. A. Geeft den omtrek te kennen.
B. B. Twee plaatzen, daar de Slagader-breuk zeer ongelyk, en meer verheven was.
C. Den ſlinker tepel, zynde de regter, wegens de legging, onzigtbaar.
D. D. Het regter en ſlinker ſleutelbeen.

De tweede plaat verbeelt den Slagader-breuk van

van vooren, zoo als dezelve zich na den dood vertoonde.

A. A. A. A. Den geheelen omtrek.
B. B. B. B. De plaatzen, welke verstorven waren.
C. Den plek, welke in D is doorgebroken.
E. Den regter tepel.
F. Den slinker tepel.
G. Het slinker sleutelbeen, schynende het regter, wegens de hoogte van den Slagader-breuk, als bedekt.

§. XIX.

Tot hiertoe heb ik de verhandeling voorgedragen, zoo als ik dezelve aan de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen toegezonden heb, uitgezondert die weinige veranderingen, welke in de Voorreden opgegeeven zyn. Nu zal het nog maar alleen noodig zyn, dat ik onderzoeke, of dit geval waarlyk zeldzaam en nuttig zy.

§. XX.

Een zeldzaam geval noemt men buiten tegenspraak zoo een, het welk niet dagelyks, of dikwils, maar zelden voorkomt: het zal derhalven alleen daar op aankomen, of dit geval onder deeze kan gerekent worden, waarvan het tegen-

genovergeſtelde uit de beoordeeling der Hollandſche Maatſchappy volgen moet.

§. XXI.

Men vindt zekerlyk veele voorbeelden van Slagader-breuken, en meenige lyders zien zich veeltyds door eene onvoorzigtige aderlating aan dezelve bloot geſtelt; zelfs vindt men verſcheide voorbeelden van Slagader-breuken in de groote Slagader, op de eene of andere plaats ontſtaan; en hierom had ik zelfs in de inleiding tot deeze verhandeling (welke ik in dit Stukje niet voor dezelve geplaatſt heb, daar myn oogmerk was haar hier woordelyk intelaſſen) gezegt, *dat veelen, deeze Verhandeling oppervlakkig beſchouwende*, (dat is, alleenlyk aanmerkende, dat dit eene verhandeling was over eenen Slagader-breuk der Groote Slagader) *zich mogelyk zouden verwonderen, dat men aan de geleerde waereld mededeelde een geval, waar van men oudstyds wel niet de minſte kennis had, en het welk in de voorgaande Eeuw voor zoo zeldzaam gehouden wierd, dat het den geleerden* ELSNERUS *bykans onmogelyk voorkwam, doch zedert dien tyd menigvuldig waargenomen was, zoo dat het nu niet meer getelt kon worden onder de gevallen, die zelden voorkomen.* Ik had hier, namentlyk, MORGAGNUS (*r*) gevolgt, de-wel-

(*r*) De ſed. & Cauſ. morb. per Anatom. indag. Epiſt. 16. art. 3 & 4.

welke aanmerkt, dat in de feſtiende, en in het begin van de zeventiende, Eeuw, de kennis der Slagader-breuken in de groote Slagader zulke geringe voortgangen maakte, dat in het jaar 1595 JOANNES BAPT. SILVATICUS, wanneer hy ſyn werk over de Slagader-breuken uitgaf, geene melding maakte van die, welke in de groote Slagader ontſtaan, ſchoon hy deeze ſtoffe wydloopig behandelde; en RIOLANUS veele jaaren naderhand leerde, dat 'er zelden een Slagader-breuk ontſtondt in den ſtam van de groote Slagader, wegens de dikte van derzelver rokken; en dat in het jaar 1670. de voor het overige zeer ervaren Geneesheer JOACH. GEORG. ELSNERUS, wanneer hy eenen Slagader-breuk in de groote Slagader, door GULIELMUS RIVA waargenomen, en aan hem te Romen vertoond, voorſtelde, boven deeze waarneeming het volgende opſchrift plaatſte: de *Paradoxico Aneuryſmate Aörtico*, en geene zwarigheid maakte te zeggen, dat 'er zelden, of nooit een Slagaderbreuk in de inwendige Slagaderen geformeert worde, en dat het wonderlyk moeſt ſchynen, dat dezelve in de groote Slagader had kunnen ontſtaan (*s*): waar by MORGAGNUS voegt, dat men zedert deezen tyd zoo verre in deeze zaak gevordert was, dat men, als 'er het een of

(*s*) Ephem. Natur. Curioſ. dec. I. ann. I. obſ. 18. pag. 65.

of ander voor af gegaan was, het welk gelegenheid tot derzelver formeering kon geeven, door die tekenen, welke men reets dikwils opgemerkt, en na den dood geleerd had eenen inwendigen Slagader-breuk te beduiden, zoodanig eenen Slagader-breuk reets kende, wanneer dezelve nog klein en geheel verborgen was, daar men in de feftiende Eeuw den zelven dan eerft regt onderfcheiden kon, wanneer die, de deelen der borft reets opligtende, door een gezwel, en eene geweldige klopping zich uitwendig openbaarde; zoo dat men MALPIGHIUS niet berispen moeft, wanneer hy onder de uitvindingen van fyne Eeuw ook de uitzetting der groote Slagader telde: doch dit doet niets tot de zeldzaamheid van ons geval; het bewyft alleenlyk maar, dat 'er veele voorbeelden zyn van Slagader-breuken der groote Slagader, en ik meende rede te hebben, om aanftonds op het reets aangehaalde in de inleiding te laaten volgen; *dat ik, overweegende, dat de voorbeelden van eenen Slagader-breuk der groote Slagader, tusfchen de ribben doorgedrongen, en uitwendig opengebarften, zoo menigvuldig niet waren, of men ontdekte altyd het een of ander, dat tot opbelderinge van deeze doodelyke ziekte ftrekken, of de giffingen van anderen bewaarheden kan; en dat in dit geval daarenboven de verfchrikkelyke grootte en fchielyke toeneeming oplettentheid verdienden, het der moeite waerdig geagt hadde, dit geval aan de Hollandfche Maatfchappy der Weetenfchappen toe te fenden.* Want ik mag, myns bedunkens, met

met rede ſtellen, dat een geval zeldzaam is, als het zelve door de voornaamſte Hooggeleerde Mannen in eene langduurige praktyk nooit waargenomen en van weinige beſchreeven is, en, dewyl ik dit van het beſchreeven zeggen kan, beſluiten, dat dit geval hier te Lande waarlyk zeldzaam is. Immers de Hooggeleerde Heer BERNARD SIEGFRIED ALBINUS, die zich op eene praktyk van byna vyftig jaaren beroemen kan, heeft my verzeekert, een geval, aan het beſchreeven gelyk, nooit gezien te hebben; doch ooggetuige te zyn geweeſt van eenen Slagader-breuk ter grootte van een hooft, welk zich op den rugge geplaatſt had, en na den dood gebleeken was te zyn eene uitzetting van de groote Slagader. De Hooggeleerde Heer FREDERIK BERNARD ALBINUS, aan wien insgelyks in eene langduurige praktyk nooit te voorſchyn gekomen is een geval, aan het myne gelyk, is egter tegenwoordig geweeſt by de ontleeding van dat geene, het welk de beroemde NOORTWYK (*t*) in eene Voorreeden, voor de vertaling van het werk van SOLANO DE LUQUE, of liever van NIHELL, geplaatſt, aan de geleerde waereld heeft bekend gemaakt; en de Hooggeleerde Heer

(*t*) In Præfatione ad novas, rarasque obſervationes circa variarum Criſium prædictionem ex pulſu &c. primum a FRANCISCO SOLANO DE LUQUE factas, auctore J. NIHEL.

Heer THOMAS SCHWENCKE heeft my verklaart, meer dan eens Slagader-breuken op de borst gezien te hebben, doch altoos die klein waren, en nooit zoo een', die aan den mynen in grootte evenaarde.

De Wydberoemde MORGAGNUS deelt, onder zeer veele voorbeelden van Slagader-breuken der groote Slagader, welke aan hem van VALSALVA, of andere vrienden medegedeelt zyn, of die hy zelve gezien heeft, naauwelyks drie of vier mede, die met het myne eenige overeenkomst hebben, en onder welken slegts een• is (*u*), welk eigentlyk by het beschreeven kan vergeleeken worden, en haalt daarenboven maar zeer weinige aan, welke bekend gemaakt zyn, zedert dat Jo. JACOB. MANGETUS, met het begin van deeze Eeuw, eene verbeeterde uitgaave van het beroemde werk van T. BONETUS in het licht gegeeven heeft; daar hy zonder twyfel, indien 'er hem meer bekend geweest waren, die ook zoude opgegeeven hebben, zoo als hy in het beschryven van andere ziekten gewoon is te doen.

§. XXII.

Weinige voorbeelden van dit geval vindt men in

(*u*) Libro Sæpius laudato Epist. Anat. Medic. 26. artic 9. & 10.

in de Koninglyke Societeiten der Weetenſchappen van Parys, Londen en Berlyn, en deeze zyn door my in de verhandeling zelve reets aangehaalt: eenigen kan men nagaan in de Keyſerlyke Academie der Natuur-Onderſoekers (*v*); in de Nieuwe Verhandelingen der Petersburgſche Hooge Schoole (*w*); en hier en daar vindt men een in een afzonderlyk werk gedrukt (*x*); doch geen een is tot nog toe bekend, welk in meer opzigten met het myne overeenkomt, dan dat geene, het welk HUNTER gemeen gemaakt

(*v*) Van LENTIN Ephem. Natur. Curioſ. Cent. 1. obſ. 96. WAGNER decur. 3. ann. 5. & 6. obſ. 179. pag. 416. en VATER decur. 3. ann. 9. obſ. 162. pag. 292.

(*w*) Novi Comment. Acad. Scient. Imp. Petropolitanæ Tom. 3. ad ann. 1750. 1751. Welke waarneeming tevens met verſcheide andere Ontleed- en Genees-kundige aan deeze Academie medegedeelt, door JOANNES FREDERICUS SCHREIBERUS, ook geplaatſt is in het bekende werk, de *Uitgezogte Verhandelingen*, 1ſte deel pag. 289. In hoe verre egter dit geval met het beſchreeven overeen komt, zullen beſt oordeelen kunnen ſy, die de moeite neemen, om beide deeze gevallen nategaan.

(*x*) Vide J. U. RUMLERI Obſerv. Medic. pag. 46. welke men ook vindt in G. H. VELSCHII Sylloge Curationum & obſervationum Medicinalium. F. RUISCH obſervatione Medico Chirurgica 38. LE DRAN obſervations de Chirurgie Tom. 1. obſ. 40. &c.

maakt heeft, en van de Societeit der Genees-heeren te Londen ook zeer gaerne aangenomen, en onder haare verhandelingen geplaatst is. Mogelyk zullen 'er egter nog verscheide zyn, die my niet ter hand gekomen zyn; doch uit het gezegde kan men evenwel dit besluiten, dat de voorbeelden van zoo eenen Slagader-breuk der groote Slagader, als die van my beschreeven is, in het geheel zoo menigvuldig niet zyn, of men mag dit geval met regt zeldzaam noemen; waarom ook een der vermaardste Heelmeesters van fynen tyd, de ervare ULHOORN (y) met rede gezegt heeft, dat de ondervinding (*hoewel zeer zelden*) geleerd heeft, dat zich tusschen de ribben een Slagader-spat kan opdoen: want zelfs het geval, welk van HUNTER beschreeven, en zoo aanstonds gezegd is, de grootste overeenkomst, van alle die bekend zyn, met het myne te hebben, verschilt egter hier in merkelyk, dat het zelve den tyd van drie jaaren noodig gehad heeft, eer het tot die grootte gekomen is, als in ons geval, en den dood des lyders door eene openbarsting te weeg gebragt heeft; daar het gezwel in onzen lyder binnen den tyd van zeven maanden zich geopenbaard, zoo verschrikkelyk in grootte toegenomen, en eindelyk open gebroken is, het welk ik byna van niemand

(y) In fyne aanmerkingen op HEISTERS Heelkundige Onderwysingen, pag. 857.

mand aangeteekend gevonden heb. Doch, al was het, dat dit laatst genoemde geval, in alles, met het opgegeeven overeen kwam, zoo zoude het nogtans in ons Land van dezelfde, ja, van nog grooter zeldzaamheid zyn, dan dat van HUNTER in Engeland, daar 'er verscheide voorbeelden, door my ook aangehaalt, voorheen in Engeland gebeurt, en onder de verhandelingen der Koninglyke Societeit geplaatst zyn; terwyl, in teegendeel, zoo veel my, of anderen, welke ik over deeze zaake geraadpleegd hebbe, bewust is, geene gevallen hier te Lande beschreeven zyn, die met het myne overeenkomen, ten zy men hier toe betrekken wilde vertaalingen van zoodanige gevallen, die in andere landen waargenomen zyn: waarom ook niet alleen de voornaamste Genees- en Heelmeesters hier ter plaatse, maar ik mag zeggen byna allen, het geval van die zeldzaamheid en nuttigheid gereekent hebben, dat sy het zelve niet eens, maar op herhaalde reizen, zyn komen aanschouwen. Oordeelde men eindelyk een geval alleen om die rede niet zeldzaam, om dat men een dergelyk, en dat in veele opzigten met het zelve overeen kwam, in een ander land ontdekt, en in eene vreemde taale bekend gemaakt had, dan zoude men ook veele andere Verhandelingen niet alleen voor niet zeldzaam, maar ook voor gemeen moeten rekenen, die egter voor vreemd, en zelfs somtyds voor geheel nieuw gehouden worden.

§. XXXIII.

§. XXIII.

Doch dit zy genoeg gezegt, om aan te toonen, dat dit geval waarlyk hier te Lande zeldzaam is. Nu zal het alleen nog maar daar op aankomen, of het tevens voor onze Genees- en Heelmeesters, of in het algemeen, nuttig is; want aan een geval, dat zeldzaam was, en in het geheel geene nuttigheid had, behoorde men alleen om deeze rede, onder Verhandelingen, die alleen tot dienst en nut der Landsgenooten uitgegeeven worden, geene plaats te geeven.

§. XXIV.

Zal eene Heel- en Ontleed-kundige beschryving eener ziekte nuttig zyn, dan word noodwendig vereischt, dat se de Genees- en Heelmeesters de ziekte leert kennen, van alle anderen onderscheiden, en sy daar door in staat gestelt worden, om de geneezing des te zekerder in het werk te kunnen stellen, of, is dit niet mogelyk, alle kwaade behandelingen te vermeiden, en den dood des Lyders, kan men dien al niet geheel overwinnen, ten minsten, zoo lang als doenlyk is, uitteistellen.

§. XXV.

§. XXV.

Dat men uit dit geval deeze ziekte leert kennen en onderfcheiden, daar aan zal niemand twyfelen; doch, dat men uit de befchryving van dezelve de geneezing zou leeren in het werk ftellen, dit zoude ik zoo min van dit geval, als van menigvuldige andere, welke reets ontdekt zyn, of hierna nog waargenomen mogten worden, kunnen zeggen, ten zy men in den beginne der ziekte de geneezingswyze van VALSALVA wilde volgen, en dus den verderen voortgang der ziekte ftuiten kon. Kan men nu zoo verre niet komen, dat men hier door de ziekte leert geneezen, men wordt ten minften onderregt, alle kwaade behandelingen te vermeiden; want, moeften LAFAGE (z) en LITTRE (a), zich met rede beklaagen, dat, na het gebruik van weekmaakende zalven in eenen Slagader-breuk der groote Slagader, de zelve fchielyk openbrak, en den dood des Lyders verhaaftte: heeft MORGAGNUS (b) gezien, dat eenige onervarene Heel-meefters, door den uiterlyken fchyn bedroogen, en, de klopping,

(z) Philofophical Tranfactions abridged, by S. MIHLES vol. 2. pag. 275.

(a) Memoires de l'Acad. Royale des Sciences, l'ann. 1707. Mem. pag. 24.

(b) De fed. & Cauf. morb. per Anatom. indagat. Epift. Anat. Medic. 26. artic. 9.

ping, of niet bemerkt, of verwaarlooſt hebbende, op zoo eenen Slagader-breuk gelegt hadden zulke middelen, die den zelven ſchielyk tot veretteringe zouden gebragt hebben, en, wanneer het gezwel grooter wierd, het zelve met verzagtende middelen zogten te verdryven: heeft PARE (*c*) waargenomen, dat, door het aanleggen van brandmiddelen, en het openen van eenen Slagader-breuk op de ſchouder, niet alleen eene zeer zwaare bloedſtorting ontſtondt, maar zelfs, eer hy by den Lyder komen konde, des zelfs dood te weeggebragt was, den welken hy met rede voorzegt had: heeft LANCISIUS (*d*) aangeteekent, dat een onervaaren Heel-meeſter eenen Slagader-breuk der groote Slagader, welke aan de ſlinker zyde der rugge zich geopenbaard had, opende, alzoo hy zich vaſt verbeeldde, dat het een etter-gezwel was; en haalt hy dergelyk een voorbeeld uit AMATUS LUSITANUS aan (*e*): heeft RUISCH (*f*) nagelaaten, dat een ervaren Heel-meeſter, en ſyn gemeenzaame Vriend, eenen Slagader-breuk, ter grootte van eene ockernoot, opende, niet weetende, dat het gezwel een Slagader-breuk was, alzoo de klopping

(*c*) Oeuvres, liv. 7. chap. 34.

(*d*) De Motu cordis & Aneurysmatibus, lib. 1. cap. 2 propoſ. 21.

(*e*) Libro ſexto obſervatione octava.

(*f*) Obſervat. Anatom. Chirurgica 38. pag. 37.

ping niet kon bemerkt worden; waardoor eene zoo groote bloedſtorting ontſtondt, dat men dezelve naauwelyks ſtuiten kon: en, vindt men by veele Schryvers aangeteekend, dat zelfs ervarene Genees- en Heel-meeſters geheel anders over zoo een geval gedagt hebben, dan die geenen, welke door de ondervinding en het ontleeden der lyken van de Lyders, dewelke aan dezelve, het zy dat de Slagader-breuk inwendig opengebroken was, of door de ſterke drukking op de long de ademhaling belet had, geſtorven waren, geleerd hadden, uit welke oorzaak zulke ziekten ontſtaan (*g*); dan heeft men met rede ook te dugten, al hadt men nog zulke groote gedagten van onze Heel-meeſters, dat mogelyk de eene of ander wederom een diergelyk geval op eene verkeerde wyze behandelen zoude; daar anders, door het mededeelen en herhaalen van ſoortgelyke gevallen, alle Heel-meeſters van de gevaarlykheid zulker behandelingen overtuigt worden. En hierom is het, dat dit geval ook van groote nuttigheid zyn kan, te meer, daar men door het zelve niet alleen leert, dat de klopping vermindert, en veeltyds geheel verdwynt; het welk ik met weinige woorden in de verhandeling zelve reets aangeroert hebbe, dat gelegenheid tot eene kwaade behan-deling

(*g*) Zie TITSINGH verdonkerde Heel-konſt, opgeheldert, pag. 364. 365.

deling geeven kan; en dat PARE (*h*) in fynen tyd al opgemerkt had, en naderhand door MORELLUS (*i*), ROYERIUS (*k*), LITTRE (*l*), RUISCH (*m*), TITSINGH (*n*), DE HAEN (*o*), en MORGAGNUS (*p*) beveftigt is; maar men daarenboven ook uit dit geval onderrigt word, dat men voorzigtiger doet, als men, in diergelyke gelegenheden, de uitwendige uitzetting niet door eene geweldige drukking zoekt tegentegaan; want hierdoor mag ik met rede herhaalen, dat de Slagader-breuk, of zich zoo veel te meer naar binnen uitzet, en fomtyds te weeg brengt, dat de ademhaling geheel en al belet word; hoedanige voorbeelden MORGAGNUS verfcheidene aanhaalt; of inwendig openbarft, het welk te vooren uit LANCISIUS en LE DRAN aangetoont is. Door zoo eene geweldige drukking, die dus veel meer, dan eene onderfteuning, te weeg brengt, word ook de verfterving niet alleen in eenen Slagader-breuk der groote Slagader,

(*h*) Oenvres liv. 7. chap. 34.

(*i*) In BLEGNY Zodiac. Medic. Gall. ann. 1681. menf. Febr. pag. 25.

(*k*) Ibid. ann. 1681. menfe Martio. pag. 42.

(*l*) Memoires de l'Acad. Royale des Sciences l'an. 1707. mem. pag. 24.

(*m*) Obferv. Anatom. Chirurg. 38.

(*n*) Verdonkerde Heel-konft opgehelderd. pag. 288.

(*o*) Ration. Medendi Tom. 1. pag. 251. 252.

(*p*) Lib. fæpius jam laudato. Epift. Anat. Medic. 18. artic. 20.

ader, maar zelfs in die geenen, welke men dikwils op de leeden waarneemt, verhaaſt, en de openbarſting zoo veel te ſchielyker te weeg gebragt.

§. XXVI.

Is nu zulk eene beſchryving voor veele Heelmeeſters nuttig, geen minder nut zullen de Lyders zelve daar door ondervinden, alzoo ſy door zulk een geval gewaarſchouwt worden, om niet alleen zich zelve nooit te benadeelen (*q*), maar ook om zich niet aan onkundigen overtegeeven, welke in diergelyke gevallen altoos den Lyders veel meer belooven, dan de kunſt te weeg brengen kan, en die geen ander oogmerk hebben, dan om de zelven van hun geld te berooven (*r*).

§. XXVII.

Het is dan genoeg beweezen, dat het opgegeeven geval niet alleen zeldzaam, maar ook nuttig is. Ik zoude nu nog kunnen onderzoeken, of het zelve *zoo zeldzaam en nuttig* is, dat de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchap-

(*q*) Vide REINHOLDI WAGNERI Obſervationem in Ephemer. Natur. Curioſ. dec. 3. ann. 5. & 6. pag. 416.

(*r*) Confer. LENTILIUM in Ephem. natur. Curioſ. cent. 1. obſ. 96. HUNTER Medical obſ. Inquir. vol. 1. art. 26. §. 26. pag. 255. aliosque.

ſchappen het onder haare verhandelingen zoude hebben kunnen plaatſen, zonder haar werk daar mede te benadeelen; en zoude hier toe alle de verhandelingen, welke deeze Maatſchappy tot op deezen tyd in het licht gegeeven heeft, naauwkeurig moeten nagaan, om uit dezelven te kunnen beſluiten, welke vereiſtens een geval moet hebben, zal het zelve zoo zeldzaam en nuttig zyn, dat het zou verdienen daarin geplaatſt te worden, en dan vervolgens daar tegen myn geval toetſen: Doch, dewyl dit my volſtrekt om het even is; alzoo ik meene gegronde redenen te hebben, van nooit iets verder aan de zelve toetezenden, en dus der zelver oordeel daar over aftewagten; achte ik zoodanig onderzoek ten eenenmaale onnodig; te meer, daar de zeldzaamheid en nuttigheid van dit geval, door die geenen, welke het beſt in ſtaat zyn, om zulks te beoordeelen, allezints erkend is.

